

S. Heras'kov

POLI-RELIGION AS A FACTOR IN THE FORMATION OF JAPANESE IDENTITY

Influence of multireligiousness to Japanese identity is observed in the article. The analysis of complex of Japanese religious ideas by means of allocation certain blocks from it is conducted within the framework of religious studies. The author has made the conclusion about fundamental role of multireligiousness as an integral condition of authentic development of Japanese tradition. It's also shown the religious factor of influence to the development of Japanese identity to be important only in the light of multireligiousness of Japanese people.

Ключові слова: Japan, poli-religion, identity, religious presentations, synto, Buddhism, Christianity.

© С. Гераськов

Надійшла до редакції 14.05.2010

УДК 130,2:[821.161.2-1.09+929 Голобородько]

ЕСТЕТИКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТІВ-ШІСТДЕСЯТНИКІВ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ ГОЛОБОРОДЬКА)

СВІТЛАНА ПЧЕНІКОВА,

аспірант Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена з'ясуванню сутності та змісту феномена "естетична антропологія" по відношенню до постаті Василя Голобородька, відомого українського письменника, представника періоду шістдесятників. У зв'язку з цим окреслено параметри філософсько-естетичного дискурсу шістдесятників, розглянуто еволюцію особистості митця в процесі індивідуального художнього пошуку та національно-культурного відродження українського суспільства.

Ключові слова: естетична антропологія, естетика страждання, стилістична парадигма філософствування, поезія, культурна спадщина.

Постановка проблеми. Творча особистість - це втілення найкращих антропологічних аспектів суспільства, які за допомогою естетичних категорій розкривають внутрішню особистість людини як частини етносу. Культурне відродження кожної країни починається з відродження естетичних цінностей творчої особистості, яка проходить шлях катарсису за допомогою власного мистецького символу. Це явище супроводжується складним процесом становлення нових істин, що повноцінно розкривають певний період національної історії. Якнайкраще цей процес відображає літературознавство, яке досить влучно та маніфестарно висловлює свої думки. Культурне відродження другої половини ХХ століття, а саме період шістдесятників, стоїть окремим періодом розвитку українського етносу. З огляду на історичні факти, ці десятиліття були переломними на шляху розбудови держави, а явище шістдесятництва стало своєрідним містком між культурою повоєнних років та постмодернізмом.

Шістдесяті роки ХХ століття дуже яскраво закарбувалися на сторінках вітчизняної історії, оскільки втілювали в собі філософсько-естетичне мислення

"Розстріляного Відродження". Яскраві постаті та інтелігенція швидко підхопили мотиви відродження нашої культури, митці намагалися влучно підкреслити народження нових українських традицій у мистецтві, що орієнтувалися на повернення до національних символів: культури, мови, історії. Період шістдесятництва позначений потужними змінами щодо сприйняття філософії екзистенціалізму, новітньої зарубіжної літератури та нового європейського мистецтва. Поряд із народно-гуманістичним світоглядом як форма буття шістдесятництва виступає інтелектуалізм. Скасувавши принцип ритміки, поети наблизилися до розмовних інтонацій. Запропонувавши публіці прийом "потоків свідомості", митець показує внутрішні думки без власної цензури. Поетичне слово шістдесятників пронизане новими мотивами щодо вибору форм та образів, які не обмежувалися лише соцреалізмом.

Актуальність запропонованої теми полягає в тому, що в сучасному полікультурному просторі між філософією та літературою відбуваються інтеграційні процеси, які позначаються на сферах духовного життя. Така інтеграція яскраво простежується в низці наукових

№ 3 (103) травень-червень 2010 р.

джерел, зокрема в дослідженнях філософського роману ХХ ст. (В. Герасимчук), феномена есеїзму (М. Епштейн), літературно-філософського дискурсу Ж. Деріди, Р. Барта, Ю. Крістевої, Р. Якобсона та ін. Отже, за умови відсутності чіткої дефініції сучасного філософського дискурсу літературний процес шістдесятництва уможливорює художній аналіз з естетичної та антропологічної точки зору, які з різних причин сьогодні недостатньо вивчені та висвітлені в науковій літературі.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення проблеми. До проблеми вивчення періоду шістдесятництва доцільно залучити дослідження І. Дзюби, О. Русначенко та ін. Вивченням творчості В. Голобородька займалися такі науковці, як Л. Дударенко, Ю. Дмитренко, О. Неживий, О. Кузьменко, Т. Щербаченко, З. Карпенко, М. Антонович, І. Дзюба та ін. Для аналізу поетичного слова доцільно використати дослідження Ю. Лотмана, з класичного психоаналізу - роботи К.-Г. Юнга, А. Адлера, з точки зору співвідношення "митець - автор" - дослідження М. Бахтіна, але досі немає цілісної наукової праці, яка б об'єктивно й усебічно оцінювала феномен шістдесятництва України в естетико-антропологічному дискурсі.

Новим напрямком сучасної філософської думки ХХ-ХХІ ст., що спирається на гносеологічну та онтологічну сфери, є "естетична антропологія", суттєвим аспектом якої виступає "здатність до самопізнання та самореалізації людей від мистецтва". Спираючись на сучасну форму філософського пізнання, тобто в нашому випадку на "естетичну антропологію", стає можливим "новий досвід самопізнання людиною своєї сутності" [1].

Мета дослідження полягає у встановленні аспектів самореалізації та самопізнання творчої сутності В. Голобородька, в особі якого зніцийоване естетичне буття українського суспільства 60-х років ХХ ст.

Для реалізації мети необхідно розв'язати принципово важливі для аналізу поставленої проблеми завдання:

- окреслити параметри філософсько-естетичного дискурсу шістдесятників;
- розглянути, як змінюється людина (митець) унаслідок самореалізації й самопізнання від мистецтва та інтеграційних процесів сучасного філософського дискурсу;
- визначити, як окрема особистість (митець) трансформується в процесі національно-культурного відродження суспільства.

Виклад основного матеріалу. У сучасному полікультурному просторі виникає потреба нового осмислення творчості тих письменників, що були свідомі своєї участі в русі оновлення й відродження української нації та її культури. Культура шістдесятників характеризується утвердженням нових естетичних ідеалів, які формують нову морально-психологічну позицію національного характеру у своїй еволюції. Дисидентська естетика впроваджує поняття "естетика страждання" [2]. Письменники-дисиденти намагалися "розв'язати проблему екзистенції людини в дегуманізованому світі абсурду, повернути людині уміння відчувати біль та протистояти злу, співчувати й готуватися до відродження понівеченої людської душі та знівельованого національного духу в ситуації масового психозу" [Там само]. "Естетика страждання" акцентувала питання внутрішньої свободи особистості, процесу її ідейно-філософського становлення, утверджуючи саморозвиток і саморозкриття її творчого начала, тому в естетичному та антропологічному аспектах найбільш повно виражається ступінь свободи людської поведінки та життя в цілому.

У дослідженні дотримуємося думки, що період шістдесятників у літературі виходить далеко за рамки шістдесятих років ХХ століття. Ці десятиліття ознаменувалися появою нового покоління письменників, таких як В. Голобородько, Д. Павличко, Л. Костенко, В. Кордун, М. Воробйов, В. Рубан та ін. Світоглядними позиціями шістдесятників стають системи поглядів на життя, природу, суспільство, у яких скристалізований досвід осмислення власного буття у світі, виявлення національної етнічної ідентичності. Бунтівні інтереси супроводжували розвиток мистецтва шістдесятих років, свобода та мрії про відродження культурної спадщини - ось те, що створило шістдесятників. На усвідомленні самоцінності людської особистості, її громадської ваги та громадського обов'язку виріс гуманізм шістдесятників. Стрижневими виступають аспекти гуманізації літератури шістдесятих років - інтелектуалізм, антропологізм, ментальність, ідентичність та естетизм, які широко представлені у творчості В. Голобородька.

Як стверджує Д. Дроздовський, рух шістдесятників був "космічно-масштабним, але не абстрактно-космополітичним, не плакатно-загальниковим. Віра в людину й любов до людини втілюється насамперед у несамовито-цирйй любові до України і вірі в непоборну силу її народу. Активний патріотизм, - одна з головних підвалин світогляду генерації" [3]. Нація, конденсат її духу - рідна мова, оберег її самобутності - історична пам'ять - це незаперечна цінність для шістдесятників та вияв національної ідентичності. Характеризуючи світоглядні засади цього покоління митців, І. Драч виявив, що нова генерація отримала незалежність від догм епохи, художник не був скутий ланцюгами та нормами, він - норма сам, він сам у своєму стилі.

Науковий дискурс ХХ ст. виробив дві протилежні думки щодо існування шістдесятництва як одного з етапів розвитку та відродження культури України ХХ ст. Одна із них, радянська, зводилася до того, що шістдесятники - це маргінальне сприйняття дійсності, в основі якого лежить нігілістичне ставлення до суспільства. На думку автора, такий погляд абсолютно заперечує існування означеного періоду, який між тим уплинув на розвиток та відродження культури ХХ ст. в Україні. Друга точка зору, носіями якої є дослідники вже незалежної України, відстоює естетичну незалежність шістдесятників, доводить, що їх новаторство виросло з потужних національних традицій та культури "Розстріляного Відродження".

Виходячи із цього, автор бачить філософський підхід щодо ініціації періоду шістдесятників - українського відродження ХХ ст.

Світоглядно-антропологічний поворот, який відбувся в естетичних дослідженнях другої половини ХХ століття, веде до переосмислення полікультурного простору, який ґрунтується на суперечностях філософської думки. Сучасний контекст дослідження в західно-європейській філософській традиції пов'язується з концепціями філософської антропології: Ж. Лакана, М. Гайдеґґера, З. Фрейда, К.-Г. Юнга, А. Адлера, Е. Фромма, К. Леві-Стросса. Велику роль у формуванні українських естетико-антропологічних чинників відіграла народна творчість, передовсім пісенна, демонологія, міфологія, дивосвіт народних художниць Г. Собачко-Шостак, М. Приймаченко, К. Білокур та ін., які надихали шістдесятників на естетичні пошуки.

Людиною, яка своєю творчістю уособлювала відродження культурної спадщини нашого суспільства в шістдесятні роки, є поет-модерніст В. Голобородько, славетний донбасівець, який своїми поезіями вийшов за межі сприйняття власної особистості.

С. Харкнесс, розглядаючи розвиток творчої особистості в антропологічному дискурсі, говорить: "Те, що змінилося за останні два або три десятиліття в антропології торкалося не стільки того, що ми вважаємо є культурою, а того, як ми концептуалізуємо особу, які теми є відповідними предметами для дослідження і які методи придатні для їх вивчення... особа, що розвивається, розглядається немовби "зсередини", як творець думок і дій, які, у свою чергу, впливають на зовнішнє оточення." Поетичне слово В. Голобородька виступає "своєрідним дзеркалом, у якому сам митець і людство пізнають себе", тим самим наповнюючи процес самопізнання власним поетичним мистецтвом. "Почленований як на пласі" - це одна з багатьох його поезій, яка пронизана думками про значущість власної особистості, герой констатує повну втрату себе як цілісної, здатної діяти особистості [5].

В. Голобородько поезіями змальовує індивідуальне буття особистості, поетичне мистецтво автора "виступає тим самим дзеркалом", у якому митець пізнає самого себе, своє самозвеличення. Більше того, в умовах сучасності мистецтво виявляється абсолютно неусувним елементом процесу самопізнання, що демонструє дієву силу того, що ми вважаємо за краще називати "принципом дзеркальності самопізнання" [1]. Таким чином, у дослідженні автор намагається побачити "зсередини" внутрішній світ митця, пізнати його, пропустивши поетичне слово крізь призму інтеграційних процесів другої половини ХХ ст.

Сучасна філософська думка має в тому числі й літературне підґрунтя, що, у свою чергу, уможлиблює існування декількох "типів літературності та відповідно парадигм філософствування: платонівську, кантівську, ніцшеанську". Основні ідеї філософствування "Платона репрезентують специфічний семантичний тип літературності, що полягає в метафізичній істинності слова, яке своїм звучанням відкриває зміст Універсуму. Зміст же кантівської методології полягає в оперуванні філософськими категоріями, що зумовлює особливий дискурсивний стиль ходу думок. З огляду на це семантиці й синтаксису текстів властиві лаконічність, лапідарність, мінімум літературності при максимізації філософського змісту. Його мета - спокійне доведення, точний та послідовний виклад об'єктивних, на думку І. Канта, принципів і постулатів, що є орієнтирами свідомого буття. Ніцшеанська парадигма філософствування продукує особливий тип літературності, який базується на вишуканій метафоричності, музичній виразності та інтелектуальній варіативності, представлений у вигляді афоризмів, притч тощо. Означений тип літературності акцентує прагматичний аспект комунікації засобами художності, що й слугує основою для називання та диференціації. У сучасному філософському просторі першочерговим виступає художнє відображення дійсності" [6].

Творчість багатьох митців шістдесятих років можна репрезентувати за допомогою онтологічної парадигми філософствування Платона, але звернення В. Голобородька до притчі, казки та ін. дають підставу говорити про ніцшеанську парадигму філософствування, магістральним напрямом якої є антропологічний дискурс. Аксиологічну парадигму філософствування Ф. Ніцше ми можемо споглядати в глибинній поезії В. Голобородька, зокрема в збірці "Летюче віконце", де автор вводить "тотальну метаморфозу" фольклорно-етнографічних елементів, які набувають "неповторної форми і нового значення", а також їхню "своєрідну прозорість", розповідність, ритмічну простоту і "музичну легкість" "казковість" та "удавану наївність". "Притчевість" поета - "найкоротша дорога до правди",

а філософічність його творів простежуємо тоді, коли "ця філософічність незримо переходить через метафори й образи" [5].

Звернення В. Голобородька, як і більшості шістдесятників, до витоків українського мистецтва та філософсько-естетичного мислення "Розстріляного Відродження" окреслили його як поета-модерніста, що пропагував відродження найкращих традицій української культури. Філософія людського буття В. Голобородька актуалізує багатющі вікові традиції - від Григорія Сковороди до Василя Стуса, від Гомера до Ф. Кафки. Митець підтверджував концепцію О. Лосева, що загальнолюдське є найбільш національним. Стратегічна проекція митця прокладає "дорогу до свободи" [Там само] та відродження української культури, говорячи не про боротьбу, а про єднання зі світом.

Світоглядні засади творчості В. Голобородька виступають частиною оновлення та побудови модерного, а згодом постмодерного суспільства та культури. Спілкуючись із мистецтвом, людина долучається до творення національної історії, стає активним учасником розвитку філософського мислення в полікультурному просторі. Як справжній патріот В. Голобородько намагався пропустити крізь себе всі події, які відбувалися в країні. Знаковою є його поезія "Без одного складу", де авторське "я" розкривається в переконливих труднощів, подоланні перешкод, які постають на шляху митця, що творить, і в такий спосіб філософськи осмислює свій творчий шлях. З певною мірою суб'єктивізму можна стверджувати, що поет говорить про себе, але ця поезія може викликати бінарність судження, зокрема, він має душевний неспокій, критично до себе ставиться, а також незадоволений результатом своєї роботи ("... я хотів навчитися писати, але не довелося"), що найкраще характеризує "надлюдину" (за Ф. Ніцше, "це кінець мета для людини, лише націлюючись на яку вона може стати людиною") [7, с. 128-134].

Висновки

Отже, ініціюючи естетичну антропологію В. Голобородька в контексті розвитку шістдесятництва, можна зробити такі висновки:

1. Шістдесятники порушують філософську проблему внутрішньої свободи, що вирішувалась на екзистенційному рівні.

2. В. Голобородько поезіями ініціює філософію людського буття модерного суспільства.

3. Поетичне слово В. Голобородька виступає своєрідним дзеркалом, у якому митець пізнає себе, тим самим наповнюючи процес самопізнання власними мистецькими символами. Звернення поета до притчі, казки та ін. дають підставу говорити про втілення ніцшеанської стилістичної парадигми філософствування.

У подальших наукових працях автор буде продовжувати дослідження творчості В. Голобородька, а також періоду шістдесятників, зокрема зверне увагу на розвиток національної ідентичності в контексті розбудови постмодерного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Щербинин М. Н. Искусство и философия в генезисе смыслообразования : [монография] / М. Н. Щербинин. - Тюмень : Вектор Бук, 2001. - 112 с. [1], 2004. - 164 с. [2].

2. Бондаренко О. В. Художня проза Миколи Руденка в літературному контексті шістдесятництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 "Українська література" / О. В. Бондаренко. - Запоріжжя, 2002. - 19 с.

3. Філософія бунту анархічного песимізму в контексті україн-

ського шістдесятництва / Д. І. Дроздовський // Віртуальна Русь [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://ruthenia.info/txt/drozdosky/60_krapka.html.

4. Антонович М. О. Національні мотиви в поезії В. Голобородька / М. О. Антонович // Філософські, правничі й соціально-економічні студії. - Мюнхен, 1984. - Т. 10. - С. 135-146.

5. Кузьменко О. В. Образ слова в поезіях В. Голобородько / О. В. Кузьменко // Филологические исследования : сб. научн.

работ Донецкого нац. ун-та. - Донецк, 2002. - Вып. 4. - С. 135-158.

6. Яценко О. Д. Літературність у філософському дискурсі / О. Д. Яценко // Дні науки філософського факультету-2008 : міжнар. наук. конф. (16-17 квіт. 2008 р.) : матеріали доп. та виступів. - К. : Вид.-поліграф. центр "Київський університет", 2008. - Ч. 4. - С. 56-57.

7. Просалова В. А. Замість лаврового - терновий / В. А. Просалова // Донбас. - 1991. - № 3. - С. 128-134.

S. Pichenikova

AESTHETIK-ANTHROPOLOGICAL DISCOURSE OF POETS OF THE SIXTIES (AFTER THE EXAMPLE OF VASYL' GOLOBORODKO'S WORKS)

The article is devoted to the determination of the essence and maintenance of the phenomenon "aesthetic anthropology" in the relation to personality of Vasyl' Goloborodko, a representative of the public group "men of the sixties" in XX century in Ukraine. In this connection the parameters of aesthetically philosophical discourse in the 60-th years of the XX-th century were determined, the evolution of personality in the process of individual artistic search and national cultural renaissance of the society was examined.

Key words: esthetic anthropology, aesthetics of suffering, stylistic paradigm of philosophizing, poetry, cultural legacy.

© С. Піченікова

Надійшла до редакції 29.04.2010

УДК 316.332 : 51

ЦЕРКВА І ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА

ІРИНА ФЕННО,

аспірант кафедри релігієзнавства

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена аналізу ролі церкви в природоохоронній діяльності та напрямків екологічної діяльності релігійних організацій. Автор на прикладі християнських церков демонструє залучення релігійних організацій до захисту навколишнього середовища. Теоретичним підґрунтям такої діяльності виступає християнське соціальне вчення, що містить екологічні аспекти, та еколого-теологічні інтерпретації, здійснені в межах християнських конфесій.

Ключові слова: церква, екологічна діяльність, релігійні організації, екологічна освіта та виховання, захист навколишнього середовища.

Постановка проблеми. Поява екологічних проблем, особливо набуття ними глобальних масштабів, та їх включення в загальну соціальну дійсність спричиняє виникнення нового різновиду соціальної діяльності, що постає екологічним засобом виживання цивілізації. Різні соціальні інститути долучаються до природоохоронної діяльності, церква в тому числі. Церква, завдяки виконанню своїх функцій у суспільстві, може сприяти формуванню екологічної свідомості та пропагуванню екологічної поведінки людства, тому дослідження сутності екологічної діяльності в цілому та векторів екологічної діяльності християнських церков набуває актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з екологічною діяльністю, її змістом, ефективністю, стратегією, постають предметом осмислення І. Ліпича, М. Тарасенка, А. Урсула. Кореля-

ція екологічної діяльності з екологічним знанням, екологічною свідомістю та екологічною освітою й вихованням знаходиться в центрі уваги наукових інтересів Е. Гірусова, М. Кисельова, І. Книш, А. Толстоухова, Т. Черноштан.

Екологічний потенціал релігій досліджувався В. Борейком, проте питання екологічної діяльності релігійних організацій в цілому та участь християнських церков в екологічних проектах зокрема не ставали предметом усебічного дослідження науковців.

Метою статті є аналіз місця й ролі церкви в природоохоронній діяльності, напрямків екологічної діяльності релігійних організацій на прикладі християнських церков, проблеми, яка не набула достатнього висвітлення в дослідницьких колах. Для реалізації поставленої мети необхідно проаналізувати специфіку екологічної діяльності, продемонструвати корелятивність

№ 3 (103) травень-червень 2010 р.